

vanskelige at drage, selv når de som her formålsdefineres entydigt. 'Hemmelige konti' optræder i adskillige tilfælde, både det spanske og franske diplomati skaffede sig ved bestiktelser af det underordnede gesandtskabspersonale kendskab til modpartens udspil på forhånd osv. Både det spanske og franske gesandtskab havde betydelige gavekonti – som ikke mindst Johan Oxenstierna og Johan Adler Salvius nød godt af som repræsentanter for Europas nybagte og måske mest problematiske stormagt – men dr. Bosbach påpeger også det karakteristiske ved, at det franske gesandtskab snarest opfattede udeblevne resultater eller omstødelse af allerede opnåede resultater som næsten naturnødvendige udslag af korruption; enhver modgang kunde Mazarins udsendinge kun tolke som udslag af spanske pengemidler.

Korruptionen (også i bredere og mere normale sammenhænge) kunde altså formentlig fortsat være en undersøgelse værd. Mest afgørende for sammenhængen er dog dr. Bosbachs omhyggelige beregning af de samlede omkostninger ved den westfalske kongres. At der er usikkerhedsmomenter forbundet med beregningerne er mindre væsentligt; det afgørende må være sammenligneligheden af beløbets størrelsesorden i tid og rum. Forf. fremhæver dels ved sammenligning med fordelingen af den svenske satisfaktion i overensstemmelse med den tyske rigsmatrikel beløbenes relative ubetydelighed (med undtagelse af Sveriges nyerhvervelse: Bremen), dels at den westfalske fred for første gang og efter et alvorligt og opslidende arbejde skabte et – omend sårbart – europæisk balancesystem, som stort set bestod i sine grundtræk indtil Napoleonskrigene.

Det havde måske været nærliggende også at konfrontere omkostningerne ved freden med alternativet: omkostningerne ved den kontinentale og oversøiske krigsførelse. Sikkert ikke urealistisk regnede Wallenstein 1625 med, at en 'normalhær' på 20.–25.000 mand kostede et par millioner rigsdaler i 'årlig drift', under krigens eskaleringsfase i 1620'erne og begyndelsen af 1630' sikkert langt mere; dertil kommer endelig krigsførelsens sociale konsekvenser, men også den kendsgerning, at de europæiske magter efter krigen stabiliserede de stående hære på et forbavsende højt omkostningsniveau og udenfor befolkningens rækkevidde. De sociale og finansielle konsekvenser af magtstatens vækst kræver altså stadig undersøgelser over en bred front; dr. Bosbach fremhæver selv indledningsvis dette moment, men hans undersøgelse er dog trods alle begyndervanskeligheder blevet et værdifuldt og på mange måder grundlæggende bidrag.

E. Ladewig Petersen

GÖRAN RYSTAD (ed.): Europe and Scandinavia. Aspects of the Process of Integration in the 17th Century. Lund Studies in International History 18. Lund, 1983. 330 s.

Et af de store svenske forskningsprojekter er »Sveriges Europæisering i 1600-tallet«, der på initiativ af en gruppe forskere ved Lunds Universitet og under ledelse af professor Göran Rystad i en årrække har arbejdet med at undersøge virkningerne af, at Sverige gennem sin ekspansive udenrigspolitik efter 1600 i en helt anden grad end tidligere kom i snæver kontakt med det europæiske kontinent. Som et led i projektet blev der afholdt en international konference i Örenäs i 1982, og det er de bearbejdede foredrag fra denne konference, der her kort skal omtales.

I modsætning til mange andre internationale faglige møder, har arrangørerne her haft held til at få samtlige foredragsholdere til at behandle væsentlige aspekter af emnet: »Scandinavia and the Process of European Integration in the 17th Century«. På den anden side er dette emne også så bredt, at det er umuligt at omtale samtlige bidrag til bogen. De allerfleste foredrag handlede nu ikke om Skandinavien men om Sverige og dets europæiske forbindelser. En vigtig undtagelse er *Erling Ladewig Petersens* afhandling om »War, Finance and the Growth of Absolutism: Some Aspects of the European Integration of Seventeenth Century Denmark«, hvori han meget klart og perspektivrigt fremfører sine synspunkter på krigsfinansieringen som drivkraft i omlægningen fra »domænestat« til »skattestat« i 1660 og sammenligner med udviklingen i Sverige, hvor man allerede i 1620-erne havde forladt domænestaten, men hvor til gengæld Karl XI i 1680 i forbindelse med enevældens indførelse i Sverige vendte tilbage til den gamle form for statsfinansiering.

Klaus-Richard Böhme behandler det samme emne i sin oversigt over det svenske finansbureaukrati og krigsførelsen fra 1611 til 1721, men han kommenterer udelukkende omlægningen i 1680 med den forklaring, at man derved undgik de vanskelige situationer, hvor forsvarsberedskab krævede en kostbar oprustning baseret på kredit eller subsidier, hvilket næsten automatisk førte til krig, hvad enten man ønskede det eller ej, idet man ved »reduktionen« af krongodset og indførelsen af »inddelningsverket« havde fået løst problemet med finansieringen af en stående hær.

Af andre artikler, der behandler både Danmark og Sverige, skal nævnes *Lars Niléhn*s undersøgelse af nordiske studerende ved europæiske universiteter i perioden. Det viser sig meget klart, at indtil 1600 dominerer de danske studenter, men derefter kommer svenskerne godt med og bliver næsten lige så talrige som danskerne ved midten af århundredet. De deraf følgende konsekvenser for de svenske universiteter, administration og forvaltning behandles desuden af *Kjell A. Modéer* i en undersøgelse af juristernes rolle og af *Nils Runeby*, der sammenligner Peder Galts meget lidt smigrende billede af Sverige fra 1624 med en russisk gesandt Heinrich Ficks helt diamentralt modsatte skildring fra 1718, der fremhæver den svenske stats mønstergyldige organisation indenfor militærvæsen, handel, statsfinanser, lovgivning og retsvæsen o.s.v.

Af de mange andre interessante afhandlinger i bogen skal her blot peges på *Eva Österbergs* undersøgelse af kriminaliteten i to herreder i Uppland sammenholdt med Lars-Olof Larsons tilsvarende undersøgelse fra Konga herred i Småland og nogle forskellige europæiske arbejder, hvor den voldelige kriminalitet synes at have været meget større i det smålandske grænseområde end i såvel Småland som andre steder i Europa. Det må om denne afhandling såvelsom om *James Cavallies* analyse af de højere svenske officerers sociale og nationale oprindelse siges, at det vil være frugtbart med en sammenlignende vurdering af disse forfatteres resultater med tilsvarende danske undersøgelser.

Alle afhandlingerne er dokumenteret med noter og henvisninger til kilder og litteratur med undtagelse af *Klaus-Richard Böhmes* og *Göran Rystads*, der kun har en litteraturliste og *E. Ladewig Petersens*, der nok har noter, men de tilhørende bibliografiske data mangler, hvad der jo unægteligt gør det noget vanskeligt for læseren at bruge henvisningerne.

Karl-Erik Frandsen